

TOSHARIQ TARIXIDAN

Ilmiy rahbar: **I.M.Xaydarov**

TDSHU, “Markaziy Osiyo xalqlari
tarixi” kafedrası professori.

Odilova.G - TDSHU,
Filologiya va tillarni o‘qitish:
xitoy tili 1-kurs talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekistonning mahalla institutining shakllanishi, rivojlanishi hamda mustaqillikdan so‘ng yangicha mazmun kasb etishi Toshkent viloyati Ohangaron tumani Toshariq qishlog‘i misolida yoritilgan. Mahallaning tarixiy ildizlari, an‘anaviy boshqaruv shakllari, hududiy rivojlanish bosqichlari, aholining etnik tarkibi, ijtimoiy-iqtisodiy hayotdagi o‘rni hamda bugungi kunda amalga oshirilayotgan islohotlar ilmiy asosda tahlil qilinadi. Mahalla faollarining faoliyati, yoshlar tarbiyasi, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimi hamda mahalla raisi instituti faoliyati ham o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: mahalla, Toshariq qishlog‘i, Ohangaron tumani, ijtimoiy institut, tarix, an‘ana, mahalla qo‘mitasi, fuqarolar yig‘ini.

ABSTRACT

This article examines the history and development of the traditional Uzbek neighborhood institution — the mahalla — through the example of Toshariq village in Ohangaron district of Tashkent region. The study analyzes the historical roots of the mahalla system, its transformation during different historical periods, and its renewed significance after Uzbekistan’s independence. Special attention is given to the social, economic, and cultural life of the local population, the role of community elders, youth education, and state-supported reforms to strengthen social protection and civic participation within the mahalla.

Keywords: mahalla, community, Toshariq village, Ohangaron district, historical development, Uzbekistan, local governance.

Mahalla tizimi O‘rta Osiyoda qadimdan mavjud bo‘lib, dastlab urug‘-qabila munosabatlari asosida shakllangan. IX–XII asrlar davomida shaharlar va qishloqlarda aholi soni ortishi bilan mahalla mustaqil ijtimoiy birlik sifatida shakllandi. Amir Temur davlati davrida mahalla boshliqlari “arbob” yoki “aqsaqol” sifatida jamiyatda muhim rol o‘ynagan.

XIX–XX asrlarda mahalla xalqni boshqarish, tartib-intizomni saqlash, diniy-marifiy jarayonlarni tartibga solishda asosiy kuch bo‘lib xizmat qilgan.

Mahalla O'zbekistonda ming yillardan beri shakllanib kelayotgan noyob ijtimoiy institut bo'lib, xalqning o'zini-o'zi boshqarish tizimining asosi hisoblanadi. Mahalla nafaqat hududiy birlik, balki jamiyatning ijtimoiy, ma'naviy, iqtisodiy hayotini tartibga soluvchi, qadriyatlarni saqlab keluvchi, aholi o'rtasida birdamlikni mustahkamlovchi muhim makondir.

Bugungi kunda mahalla davlat va jamiyat boshqaruvida eng muhim bo'g'inlardan biriga aylandi. Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev tashabbusi bilan mahallaning vakolatlari "Mahalla—xalq bilan davlat o'rtasidagi ko'priq" tamoyili asosiy boshqaruv prinsipiga aylandi.

Toshkent viloyati Ohangaron tumanidagi Toshariq qishlog'i ko'p asrlik tarixga ega qadimiy aholi maskanlaridan biri bo'lib, uning mahallasi o'ziga xos tarixiy rivojlanish bosqichlarini bosib o'tgan. Mazkur maqolada Toshariq mahallasining o'tmishi, an'analari va bugungi taraqqiyoti tahlil qilinadi.

Toshariq qishlog'i Ohangaron vodiysining serhosil hududida joylashgan bo'lib, tarixiy manbalarga ko'ra, uning ildizlari qadimgi sug'orma dehqonchilik hududlariga borib taqaladi. Qishloqning asosiy aholisi o'zbeklar bo'lib, avlodlar qadimdan shu yerda yashab kelgan. Hududda eramizning ilk asrlaridan boshlab dehqonchilik, chorvachilik, hunarmandchilik rivojlangan.

XX asrning o'rtalarida Toshariq qishlog'i kengayib, yangi mahallalar shakllana boshladi. Sovet davrida qishloq xo'jaligi jamoalari, maktab, madaniyat uyi, tibbiyot punkti barpo etildi.

Sovet boshqaruvi davrida mahalla instituti asosan ma'muriy va ro'yxatga olish vazifalarini bajaruvchi tuzilma sifatida faoliyat yuritgan. Ushbu davrda diniy marosimlar va an'analar qat'iy nazorat ostida bo'lgan. Shunga qaramay, mahalla oqsoqollari norasmiy boshqaruvda muhim rol o'ynab, aholining ichki muammolarini hal qilishda, nizolarni bartaraf etishda va ijtimoiy birlikni ta'minlashda faol ishtirok etgan. Demak, mahalla rasmiy cheklovlarga qaramasdan, jamiyatning asosiy ijtimoiy tayanchi bo'lib qolgan.

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng mahalla instituti davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan muhim ijtimoiy tizim sifatida shakllana boshladi. 1991 yildan keyin fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi — fuqarolar yig'ini tizimi yo'lga qo'yildi. Mahalla raisi va uning maslahatchilari faoliyati qonuniy asosda belgilandi. Shu davrda aholining ehtiyojlariga mos ravishda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, nogironlar, keksalar, kam ta'minlangan oilalar bilan ishlash tizimlari joriy qilindi. Mahalla endilikda faqat boshqaruv emas, balki aholining farovonligini ta'minlashga xizmat qiluvchi institut sifatida rivojlandi.

2020 yildan boshlab mamlakatda mahalla tizimini tubdan yangilash bo'yicha keng qamrovli islohotlar amalga oshirildi. "Mahalla raisi — xalq vakili" tamoyili joriy etilib, rahbarlarning aholiga yaqin va ochiq faoliyat yuritishi ta'minlandi. Ijtimoiy

muammolarni o'rganishga qaratilgan yangi lavozimlar — “Mahalla posboni”, “Yoshlar yetakchisi”, “Ijtimoiy faol” tizimi mustahkamlandi. Raqamli texnologiyalar asosida aholiga ko'rsatiladigan xizmatlar soddalashtirildi. Toshariq mahallasida esa ijtimoiy ro'yxatlar shakllantirilib, kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha tizimli ishlar olib borilmoqda.

Toshariq mahallasining asosiy aholisi o'zbeklardan iborat bo'lib, aksariyat xonadonlarda ko'p yillik dehqonchilik an'analari davom etadi. Hududda yoshlar sonining ko'pligi ta'lim muassasalari — maktab va maktabgacha ta'lim tashkilotlarining faol rivojlanishiga sabab bo'lgan.

Mahallada qadimiy urf-odat va marosimlar bugungi kungacha saqlanib kelmoqda. Hashar, Navro'z va hayit bayramlari, to'y-marosimlar, “oq yo'l”, “osh berish” kabi an'alar aholining ijtimoiy birdamligini mustahkamlaydi. Ushbu tadbirlar nafaqat madaniy meros, balki mahalla ahlining o'zaro hamjihatligini mustahkamlovchi muhim omil hisoblanadi.

So'nggi yillarda Toshariq mahallasida aholining hayot sifati va ijtimoiy qulayliklarini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli infratuzilma loyihalari bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Ushbu o'zgarishlar mahallaning umumiy qiyofasini yangilash, aholiga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini oshirish hamda zamonaviy turmush tarziga mos sharoit yaratishga xizmat qilmoqda.

Avvalo, ichimlik suvi ta'minoti va elektr energiyasi tizimlari modernizatsiya qilindi. Mahallada mavjud tarmoqlar yangilanib, uzluksiz suv va elektr ta'minotini ta'minlashga qaratilgan texnik chora-tadbirlar amalga oshirildi. Natijada aholining kunlik ehtiyojlari yanada sifatli va barqaror tarzda qondirilmoqda.

Mahalla hududida yo'l-qurilish ishlari ham izchil davom etmoqda. Ichki ko'chalar ta'mirlanib, asfalt qoplamali yo'llar qurildi. Bu esa nafaqat transport qatnovini, balki piyodalar harakatlanishini ham ancha qulaylashtirdi. Ko'cha va mahalla yo'laklari obodonlashtirilib, yoritish tizimlari yangilandi.

Toshariqda yangi turar joylar barpo etilishi ham jadallashgan. Yangi qurilgan uylar hamda ta'mirlangan mavjud xonadonlar aholining yashash sharoitlarini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Mahalla hududi bo'yicha ijtimoiy obyektlar ham kengaytirildi.

Mahalla markazida zamonaviy kutubxona, yoshlar va bolalar uchun sport maydonchalari, shuningdek, aholiga kundalik tibbiy xizmat ko'rsatadigan tibbiyot punkti faoliyat boshladi. Bugungi kunda ushbu maskanlar aholi uchun muhim ijtimoiy maydonlarga aylanib, yoshlar va oilalarning bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, Toshariq mahallasida amalga oshirilayotgan infratuzilma yangilanishlari aholining farovon yashashi, qulay hayot sharoitlarini yaratish hamda

mahallanining tarixiy va zamonaviy qiyofasini yanada ravnaq toptirishga xizmat qilmoqda.

Toshariq mahallasida rais, uning maslahatchilari va faollar kengashi aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ularning muammolarini o'rganish va hal etish jarayonida faol ishtirok etadi. Yoshlar yetakchisi esa hududdagi o'quvchi va talaba yoshlar bilan ishlash, ularni bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ijtimoiy faollikka jalb qilishda muhim rol o'ynaydi. Mahallada muntazam ravishda sport musobaqalari, kitobxonlik tadbirlari va kasbga yo'naltirish bo'yicha dasturlar amalga oshirilmoqda.

O'rganishlar shuni anglatadiki, Toshariq mahallasi qadimiy tarixga ega bo'lib, uning rivoji Yangi O'zbekiston davrida yanada jadallashgan. Mahalla aholining ijtimoiy birligi, an'analarning davomiyligi, davlatning mahallaga e'tibori tufayli Toshariq qishlog'ining ijtimoiy-iqtisodiy infratuzilmasi sezilarli darajada yaxshilangan. Mahallada yoshlarga e'tibor, ayollarning faolligi, qariyalarga hurmat alohida ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Toshariq mahallasi misolida ko'rish mumkinki, mahalla O'zbekiston jamiyatining ajralmas bo'g'ini, xalqning qadimdan davom etib kelayotgan o'zini-o'zi boshqarish tizimidir. Bugungi kunda mahalla davlat boshqaruvining asosiy bo'g'ini sifatida ijtimoiy muammolarni hal etish, aholining farovonligini ta'minlash, yoshlarni ma'naviy tarbiyalash va aholi birdamligini mustahkamlashda muhim rol o'ynamoqda.

Toshariq mahallasining tarixiy taraqqiyoti, an'analari hamda hozirgi islohotlar uning Yangi O'zbekiston taraqqiyotiga faol hissa qo'shayotganini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. "Mahalla to'g'risida"gi Qonun. — Toshkent, 2020.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. — Toshkent, 2021.
4. Ohangaron tumani hokimligi statistik ma'lumotlari, 2019–2024.
5. Qosimov B. O'zbek mahallasi: tarixi va buguni. — Toshkent, 2018.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining mahalla tizimini takomillashtirishga oid farmonlari.
7. "Mahalla" ilmiy-amaliy jurnali materiallari.
8. Mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash vazirligi hisobotlari.